

PROGNÓZA VÝVOJE POČETNÍHO STAVU A POHLAVNÍ A VĚKOVÉ STRUKTURY OBYVATELSTVA MĚSTA ŘÍČANY NA OBDOBÍ 2016–2050

Východiska, předpoklady a základní výsledky prognózy

RNDr. Boris Burcin, Ph.D.

RNDr. Tomáš Kučera, CSc.

RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.

Praha, prosinec 2016

OBSAH

Úvodem	2
Aktuální rámce populačního vývoje	4
Vstupní metodické a terminologické poznámky	6
Vymezení sledované populace	8
Vstupní demografická informace	9
Obecné podmínky a předpoklady analýzy a prognózy vývoje obyvatelstva	10
Základní výsledky prognózy	11
Vývoj celkového počtu obyvatel	12
Změny věkové struktury.....	14
Vývoj vybraných věkových kategorií	15
Závěrečné poznámky	18

ÚVODEM

Řízení vývoje široce pojatého sociálního systému a jeho částí, k nimž patří nejen jednotlivé státní útvary, ale i jejich obce a správní regiony, je jednou z přirozených stránek existence lidské společnosti. Řídit či také usměrňovat vývoj sociálního systému přitom neznamená pouze reagovat na vzniklou situaci, dodatečně eliminovat její důsledky či se na ni dokonce jen pasivně adaptovat, ale především v předstihu promýšlet, plánovat a včas přijímat opatření, která by vedla k zajištění plynulého rozvoje společnosti v požadovaném směru. Má-li řízení stát na racionálních základech, musí jako aktivita orientovaná na budoucnost vycházet především z výsledků prognóz, které představují realistické, vědecky podložené představy o budoucím vývoji.

Klíčovým prvkem všech sociálních systémů jsou lidé, kteří se proto velmi často stávají objektem řízení nebo jeho nedílnou součástí. Takovýmto objektem mohou být jak jednotlivci, tak i skupiny lidí, a to spolu se svými, z daného hlediska podstatnými vlastnostmi. Mnohé z kvalitativních znaků konkrétních osob či skupin lidí přitom významně souvisí s jejich základními demografickými znaky: pohlavím a věkem, resp. s početní velikostí a pohlavní a věkovou strukturou. Právě vývoj početní velikosti a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva reprezentuje hlavní předmět demografických nebo také populačních analýz a prognóz.

Lidé v sociálních systémech

Konkrétní lidská společnost je navíc organizována na územním principu, a proto nás nejčastěji zajímají entity lidí tvořené obyvatelstvem daného území. Výsledky demografických analýz a zejména prognóz se pak stávají jedním z nejdůležitějších podkladů pro rozhodování při řízení rozvoje daného společenství lidí a území, v němž tito lidé žijí. Současně jsou demografické prognózy základním východiskem prognostických úvah o vývoji řady jiných, nedemografických charakteristik obyvatelstva i celých reálných systémů na obyvatelstvo bezprostředně vázaných. Tyto úvahy jsou z pohledu demografie považovány za prognózy odvozené.

Význam demografických prognóz

Předmětem odvozených prognóz mohou být nejrůznější sociální nebo sociálně demografické struktury a jejich perspektivní vývoj. Jedná se například o počet a struktur rodin či domácností nebo na základě demografických parametrů odvozené odhady potřebné kapacity veřejných zařízení či služeb, charakteristik zaměstnanosti a trhu práce, příjmů a výdajů veřejných rozpočtů, nezbytné technické infrastruktury, chování spotřebitelů či výběr účinných marketingových strategií, objemu a struktury nabízených komerčních služeb nebo zboží hromadné spotřeby, apod.

Odvozené prognózy

Předkládaná demografická studie si klade za cíl zmapovat v základních obrysech dosavadní populační vývoj města Říčany a na základě vědeckého poznání tohoto vývoje a jeho podstatných souvislostí sestavit prognostický odhad změn početního stavu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva dotčeného územně-správního celku, a to v detailu, který by umožnil efektivní rozhodování místní samosprávy v rozsahu jejich kompetencí a podloženou argumentaci ve vztahu k voličům i nadřazeným správním strukturám.

Cíl a obsah studie

Studii tvoří dvě oddělené složky, textová a tabulková. Textová část je rozdělena do dvou základních částí – analytické a prognostické. V nich jsou v ucelené podobě představeny, diskutovány a přehledně prezentovány hlavní výsledky prognosticky orientovaných analýz a předpoklady a výsledky navazující prognózy. Tabulková část obsahuje detailní výsledky všech tří variant sestavené demografické prognózy. V ní jsou v jednoletém kroku a v jednoletém detailu struktury i ve standardních agregacích prezentovány absolutní a relativní počty obyvatel, vybrané vývojové indexy a ukazatele struktury. Kompletní výstupy studie jsou k dispozici v tištěné i v elektronické podobě. V elektronickém formátu jsou kromě všech

tiskových souborů ve formátu *pdf* dostupné také pracovní tabulky s detailními výsledky ve formátu *xls* usnadňující uživatelům další využití základních výstupů prognózy.

Autoři studie si dovolují poděkovat Českému statistickému úřadu, jeho informačnímu servisu a krajskému pracovišti pro Středočeský kraj za účinnou spolupráci při přípravě vstupních datových souborů, a Městu Říčany, konkrétně paní Mgr. Ludmile Třeštíkové, za projevenou vstřícnost a zprostředkování informací nezbytných pro úspěšné zpracování zadání.

AKTUÁLNÍ RÁMCE POPULAČNÍHO VÝVOJE

Populační vývoj České republiky, jejích regionů, měst i venkovských obcí doznal v uplynulém čtvrtstoletí řady zásadních změn. Některé základní vývojové trendy, jako například stabilní pokles celkové úrovně úmrtnosti, můžeme pozorovat již tři desítky let, jiné prošly opakovanými změnami. Přitom nové směry vývoje mohou být diametrálně odlišné od směrů předcházejících. Jako příklad lze uvést obrát ve vývoji úrovně celkové plodnosti, k němuž došlo před více než patnácti lety, nebo poměrně často se měnící základní parametry migračních pohybů. Nejde přitom jen o výsledné objemy a demografické struktury migračních proudů. Nezanedbatelně byly a jsou modifikovány také jejich směry, tedy geografické charakteristiky migrace. Uvedené a mnohé další změny jsou především reakcí na vývoj prostředí, ve kterém se reprodukce odehrává, tedy na vývoj sociálních, ekonomických i politických podmínek, a to nejenom v daném území, ale i v jeho podstatném okolí, které v některých případech přesahuje hranice státu.

Z hlediska aktuálního populačního vývoje České republiky a jejích územních součástí patřily k nejvýznamnějším změnám prostředí, kromě permanentního procesu modernizace, především zásadní politické a následné sociálně-ekonomické změny v období po roce 1989. Podstatný vliv měl například vstup země do Evropské unie v roce 2004 i přistoupení k Schengenské smlouvě v závěru roku 2007, stejně jako vleklá globální ekonomická krize v letech 2008 až 2014, kterou recentně vystřídal zřetelný ekonomický růst. Hospodářský růst obvykle vede k růstu sociálních jistot. Ty však současně narušují narůstající mezinárodní bezpečnostní hrozby, s nimi spojená politická nestabilita a neurčitost dalšího vývoje. Například členství České republiky v Evropské unii ve své úvodní fázi v souběhu se vzestupnou fází ekonomického cyklu jednoznačně působilo ve směru dynamického růstu životní úrovně obyvatelstva a zvyšovalo jeho důvěru v budoucnost. Důvěra v budoucnost asociující se v našem kulturním prostředí především s vývojovou stabilitou je přitom jedním z podstatných faktorů populační reprodukce. Do pozorovaného režimu reprodukce obyvatelstva a jeho demografických struktur se však brzy výrazně promítly dlouhodobé ekonomické obtíže, zhoršující se uplatnění mladých lidí na trhu práce, vysoká nezaměstnanost i narůstající diference společnosti a v zatím neprokázaném rozsahu patrně také bezpečnostní rizika a s nimi spojené nejistoty dotýkající se života rozhodující části společnosti po roce 2008.

Podmínky populačního vývoje na lokální úrovni se měnily nejen pod vlivem uvedených ekonomických, sociálních či (geo)politických změn, ale také s ohledem na zásadní změny na trhu s bydlením, které spočívaly v přechodu od historickým vývojem založeného převisu poptávky nad nabídkou k nasycení trhu. U města Říčany, obdobně jako u většiny ostatních obcí v suburbánní zóně Prahy, proto v posledních několika letech pozorujeme pokles počtu dokončených bytů a s tím související redukcí migračních zisků i počtů nově narozených dětí.

Na druhé straně město Říčany má, jak dokládá aktuální územní plán obce, ve svých správních hranicích stále ještě k dispozici relativně rozsáhlé rozvojové plochy pro novou bytovou výstavbu. Současně zaznamenáváme obnovený, podle našich předpokladů však časově omezený růst poptávky po vlastním bydlení. Přestože město Říčany v plánu svého územního rozvoje deklaruje přednost kvality před kvantitou, což znamená, že se bude ještě intenzivněji než dříve snažit regulovat další bytovou výstavbu na svém území, je na místě předpokládat, že bytová výstavba v rozsahu podstatném pro celkový populační vývoj města Říčany bude pokračovat i v dalších letech a ovlivní jak počet, tak demografickou strukturu obyvatel této obce. Proto vedle existujících nepravidelností věkové struktury obyvatel, které určují budoucí počty potenciálních matek, očekávané úrovně plodnosti a v menší míře i úmrtnosti, to bude

Aktuální změny vnějších podmínek populačního vývoje

Bytová výstavba jako hlavní faktor populačního růstu

i migrační výměna obyvatelstva, která rozhodujícím způsobem poznamená budoucí populační vývoj města a jeho prostřednictvím i vývoj poptávky obyvatel Říčany po veřejných službách a infrastruktuře.

Demografický vývoj na úrovni obcí výrazně ovlivňuje především nárokové kapacity předškolních a školních zařízení a zařízení zdravotních a sociálních služeb, které poptávají a využívají specifické věkové skupiny obyvatel. Přitom, jak již bylo uvedeno v úvodu, všeobecně platí, že má-li být usměrňování společenského vývoje i vývoje jeho jednotlivých složek efektivní, musí probíhat v dostatečném předstihu a mělo by být náležitě promyšleno a plánováno. Jedním z nejdůležitějších podkladů pro tuto činnost jsou právě populační prognózy, které představují realistické, vědecky podložené představy o budoucím vývoji početního stavu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva daného území. Proto věříme, že předkládaná studie přispěje k rozšíření prostoru pro racionální úvahy a diskuse o možnostech řešení otázek, které souvisí s demografickým vývojem města Říčany.

VSTUPNÍ METODICKÉ A TERMINOLOGICKÉ POZNÁMKY

Demografický vývoj reprezentovaný změnami početní velikosti a věkové struktury obyvatelstva je určován porodností, úmrtností a v případě malých a migračně otevřených územních celků, k nimž správní území města Říčany jednoznačně patří, také a zejména stěhováním. Stěžejní postavení migrace, která je z důvodu značné komplexity své podmíněnosti nejobtížněji prognózovatelným populačním procesem, vytváří spolu s malou početní velikostí sledované populace a všeobecně nízkou spolehlivostí statistiky stěhování, zejména nedostatečnou evidencí vystěhování, poměrně složitou prognostickou situaci. Situace je o to komplikovanější, že v roce 2001 došlo ke změně definice obyvatele České republiky, když do této statistické kategorie byli zahrnuti také cizinci s pobytovým vízem nad 90 dnů (dlouhodobé vízum) nebo s povolením k dlouhodobému pobytu. Tuto čistě administrativní změnu přitom nejméně do roku 2004 provázely více či méně zásadní úpravy praxe statistického zjišťování zahraničního i vnitřního stěhování cizinců. V současnosti jsou mezi obyvatele České republiky počítáni nejen cizinci s trvalým pobytem, ale také cizinci s pobytem dlouhodobým, kteří splňují podmínku pobytu delšího než 1 rok. Turbulentní vývoj statistické praxe společně s nemožností tuto novou, reprodukčně naprosto odlišnou součást obyvatelstva oddělit na úrovni demografických událostí i bilančních struktur od obyvatel s trvalým pobytem ovlivnily jak kvalitu dat, tak také jinak poměrně značnou vnitřní homogenitu naší populace z hlediska reprodukčního chování. Tím utrpěla srovnatelnost dat nejen v rámci časových řad hodnot jednotlivých charakteristik migrace, ale zčásti i charakteristik ostatních reprodukčních procesů. Na druhé straně prognostickou činnost podpořila dostupnost detailních demografických údajů za Českou republiku, vybrané regiony i město Říčany, které jmenovitě pro tento projekt poskytl Český statistický úřad.

Složky populačního vývoje a možnosti jejich prognózování

Popsané informační podmínky se logicky odrazily v přístupu k řešení zadaného úkolu a ve výběru použitých metod. Při prognostické činnosti byly důsledně respektovány hlavní mezinárodně přijaté zásady a metodická doporučení vázaná pro tvorbu populačních prognóz. Jelikož obyvatelstvo města Říčany patří k málo početným populacím, staly se podstatným vodítkem při analýze a prognózování jeho vývoje také aktuální poznatky a prognostické představy o demografickém vývoji na úrovni vyšších územních celků, jmenovitě České republiky, hl. m. Prahy, Středočeského kraje a okresů Praha-východ a Praha-západ. Jedním ze základních východisek zpracování studie bylo též vyhodnocení předpokladů a výsledků prognóz vývoje obyvatelstva některých jiných obcí v zázemí Prahy, samozřejmě s přihlédnutím k poloze a vazbám Řičan na metropoli, stejně jako prognóz řady obcí, regionů a celého Česka vytvořených v uplynulých letech stejným autorským kolektivem.

Zvolený přístup a použité metody

Při sestavení prezentované prognózy byla použita klasická kohortně-komponentní metoda, jejíž princip spočívá v pojímání procesu demografické reprodukce jako souhrnného procesu tvořeného čtyřmi relativně autonomními dílčími procesy neboli složkami reprodukce: porodností (plodností), úmrtností, imigrací a emigrací, a v samostatném přístupu k prognózování vývoje každé z nich. Výsledky analýz těchto procesů vedou k formulaci dílčích prognostických předpokladů, které jsou v dalším kroku aplikace uvedené metody transformovány do hodnot parametrů příslušného projekčního modelu. Souhrnná prognóza pak vzniká opakovaným použitím daného projekčního modelu, kdy v jednoletém kroku projekce jsou na odpovídající pohlavní a věkovou strukturu obyvatelstva aplikovány prognózované specifické intenzity plodnosti, úmrtnosti, resp. přežití, a vystěhování, a očekávané počty přistěhovalých v analogickém členění podle pohlaví a věku. Tímto způsobem jsou postupně získány počty žijících mužů a žen ke konci každého kalendářního roku období prognóz členěné do jednoletých věkových skupin.

Těžiště práce na prognóze vývoje obyvatelstva správního území města Říčany spočívalo konkrétně v řešení tří základních problémových okruhů: (a) v určení výchozích věkových struktur mužů a žen, obyvatel města, (b) v nalezení základních tendencí a vhodných analogií vývoje všech složek reprodukce obyvatelstva a (c) v prognostickém odhadu jejich vývoje. Výsledná prognóza byla sestavena s použitím programového vybavení vytvořeného autory studie.

V textu předkládané prognostické studie se objevují některé odborné termíny; mezi nimi se nejčastěji opakují názvy základních agregátních charakteristik intenzity dílčích reprodukčních procesů jako je míra úhrnné plodnosti (zkráceně „úhrnná plodnost“), naděje dožití při narození a migrační saldo. Úhrnná plodnost vyjadřuje počet živě narozených dětí připadající na jednu ženu za celé její reprodukční období (15–49 let) za předpokladu, že by plodnost zůstala po celou tuto dobu na stejné úrovni jako v daném kalendářním roce nebo jinak vymezeném období. Naděje dožití při narození je průměrná doba prožitá jedincem z dané populace za předpokladu, že by byl v průběhu celého svého života vystaven intenzitám úmrtnosti odpovídajícím intenzitám úmrtnosti podle věku zaznamenaným v daném kalendářním roce či jinak definovaném období. Migrační saldo představuje rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných osob, ať již celkem nebo v členění podle pohlaví a věku migrantů.

Terminologie

VYMEZENÍ SLEDOVANÉ POPULACE

Zadání objednatele vymezilo sledovanou populaci územně a to jako obyvatelstvo ve smyslu aktuální statistické definice žijící ve správním území města Říčany.

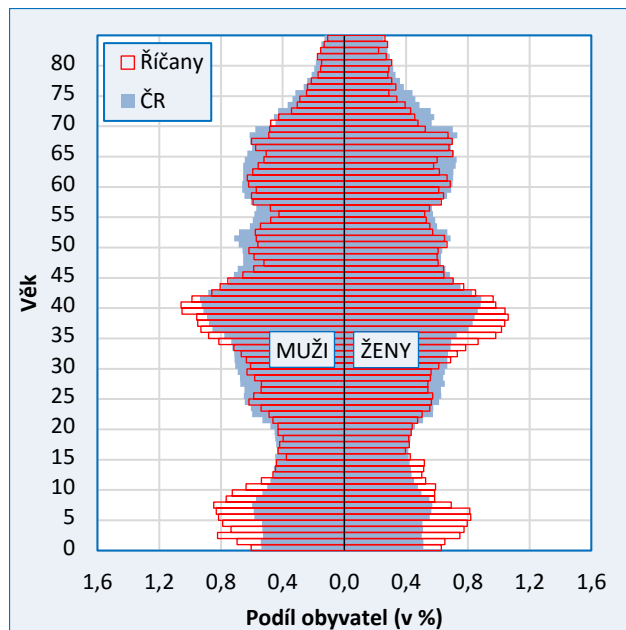
Město Říčany má rozlohu 25,809 km² a patří tak mezi středně velké obce. Jeho území tvoří katastrální území Jažlovice, Kuří u Říčan, Pacov u Říčan, Říčany-Radošovice, Říčany u Prahy, Strašín u Říčan a Voděrádky. Podle výsledků oficiální bilance obyvatelstva ČSÚ bylo ve městě Říčany k 31. prosinci 2015 registrováno celkem 15 027 obyvatel s trvalým nebo dlouhodobým pobytem, z toho 7 259 (48,3 %) bylo mužů a 7 768 (51,7 %) žen. V době posledního sčítání (k 26. 3. 2011) počet obyvatel činil 14 003 osob, což by znamenalo přírůstek o 1 024 osob za bezmála pětileté období. Jedná se však o dvě různé kategorie obyvatel. V prvním případě jsou započítáni všichni obyvatelé (občané ČR s trvalým a cizinci s trvalým nebo dlouhodobým pobytem) přihlášení k pobytu v obci, kdežto ve druhém případě se jedná o všechny osoby s obvyklým bydlištěm na území obce, tedy všechny osoby bydlící v obci v obydlených bytech bez ohledu na to, kde jsou zde k trvalému nebo dlouhodobému pobytu hlášeni.

***Obyvatelstvo
města Říčany***

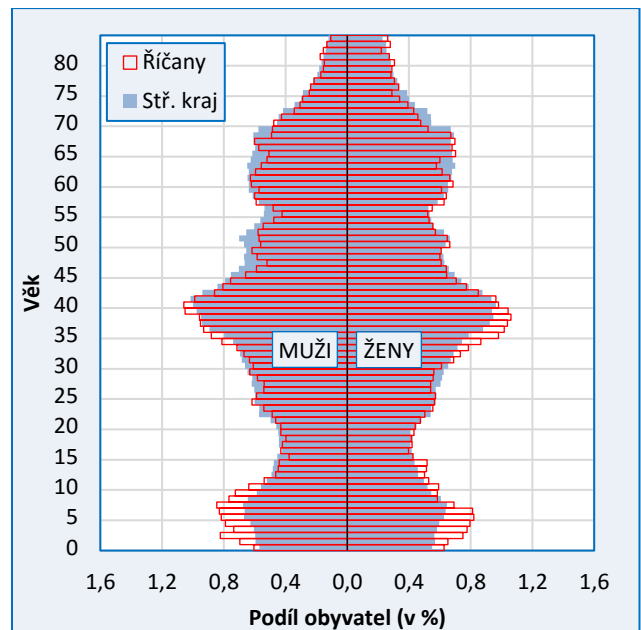
VSTUPNÍ DEMOGRAFICKÁ INFORMACE

Výchozí pohlavní a věková struktura obyvatelstva byla plně převzata z oficiálních bilancí. Český statistický úřad poskytl pro účely této studie detailní strukturu obyvatelstva podle pohlaví a jednotek věku s tím, že nejnovější z nich (v obr. 1a–b červené kontury sloupců), vztahující se k 31. 12. 2015, byla použita jako výchozí pro souhrnné prognostické výpočty. Rok 2015 se tak stal prahovým rokem prognózy.

Výchozí věková struktura

Obr. 1a: Výchozí věková struktura obyvatel města Říčany ve srovnání s věkovou strukturou obyvatel České republiky (k 31. 12. 2015)

Obr. 1b: Výchozí věková struktura obyvatel města Říčany ve srovnání s věkovou strukturou obyvatel Středočeského kraje (k 31. 12. 2015)

Další potřebné demografické údaje, konkrétně počet a struktura zemřelých, přistěhovalých a vystěhovalých podle pohlaví a věku stejně jako počet a struktura živě narozených podle věku matky byly převzaty z běžné evidence demografických událostí zpracovávané taktéž Českým statistickým úřadem. Analytické ukazatele za město Říčany a soubor vyšších územních celků (Česká republika, Hl. m. Praha, Středočeský kraj a okresy Praha-východ a Praha-západ) přitom byly počítány za jednotlivé kalendářní roky období 2001–2015 a vzhledem k malé početní velikosti jejího obyvatelstva také za období 2000–2002, 2003–2005, 2006–2008, 2008–2011 a 2012–2014 v případě plodnosti, resp. 1996–2000, 2001–2005, 2006–2010 a 2011–2015 v případě úmrtnosti. Omezená délka časových řad sestavených na základě hodnot ročních ukazatelů za tříletá a pětiletá období byla vyvážena její vyšší mírou vnitřní homogenity statistických souborů. Přispělo k tomu i zahrnutí obyvatelstva podle aktuální definice (s výjimkou období před rokem 2000). Proto jsou získané hodnoty ukazatelů v čase prakticky plně srovnatelné.

Agregace dat

OBCENÉ PODMÍNKY A PŘEDPOKLADY ANALÝZY A PROGNOZY VÝVOJE OBYVATELSTVA

Jak již bylo naznačeno, plnohodnotná analýza aktuálního populačního vývoje je v případě zadaného územního celku proveditelná pouze s určitými obtížemi. Důvodem v tomto případě nejsou chybějící nebo nedostatečně spolehlivé strukturální údaje umožňující výpočet demografických ukazatelů v potřebném detailu a dostatečně dlouhých časových řadách, ale především nižší počty událostí, které jsou dány relativně malou početní velikostí zkoumané populace města Říčany a všeobecně nízkou intenzitou sledovaných procesů, zejména úmrtnosti a plodnosti. Z důvodu menších četností vykazují časové řady hodnot většiny ukazatelů za obec významně menší stabilitu než za vyšší územní celky. Proto mnohé vývojové trendy objektivně existující na úrovni města Říčany mohou, nehledě na použitou agregaci dat v čase, zůstat našemu pozorování skryty za náhodnými prvky vývoje. Naštěstí je možné učinit si z dostupných informací a jejich porovnání s údaji za populačně větší celky poměrně reprezentativní rámcovou představu o aktuální úrovni intenzity a interní struktuře jednotlivých procesů v celcích typu a velikosti města Říčany. Zároveň se však řešení zadané úlohy neobešlo bez poměrně širokého uplatnění principu analogie již ve fázi analýz, přestože tento princip je obvykle uplatňován především ve fázi prognostické.

Právě při odhadu perspektivního vývoje sledovaných populací často přihlížíme k reálnému či očekávanému vývoji v početně větších populačních celcích a v nemalé míře také k obecným poznatkům o pravidelnostech vývojových změn komplexní (územní neboli geografické) a dílčí (např. sociální, etnické, kulturní aj.) diferenciaci úrovně jednotlivých složek populační reprodukce. Konkrétně v našem případě jsme při prognózování plodnosti a úmrtnosti vycházeli z poznatků a představ o vývoji těchto procesů v České republice, hl. m. Praze, Středočeském kraji a v neposlední řadě i venkovských okresech Prahy. Zároveň jsme přihlédlí také k výsledkům dřívějších výzkumů demografického vývoje v zázemí Prahy. Významnou roli nutně sehrály i poznatky o specifických rysech souboru obyvatel města Říčany jako celku, stejně jako představy o dalším vývoji těchto specifíků, a také parametry variantních představ o budoucí bytové výstavbě.

Charakter reprodukce obyvatelstva města Říčany je do jisté míry formován jeho obytnou funkcí a geografickou polohou v bezprostředním zázemí metropole. Věková struktura obyvatel je v rozhodující míře poplatná historii bytové výstavby na území města Říčany po roce 1980 a zejména pak po roce 1990, a časovým parametrům stěhování obyvatel do nových bytů a jejich specifické pohlavní a věkové struktuře. Mladšímu bytovému fondu odpovídá mladší věková struktura obyvatel, než je věková struktura obyvatelstva Česka jako celku. Jak z hlediska podílu osob ve věku 65 a více let (16,1 %), tak z hlediska průměrného věku (39,2 roku) patří město Říčany k demograficky mladším územním celkům. Její obyvatelé tak měli ke konci roku 2015 průměrný věk o 2,7 roku a podíl osob ve věku 65 a více let o 2,2 procentních bodů nižší než tomu bylo v případě České republiky. Z grafu na obr. 1a a 1b je zřejmé poněkud nižší zastoupení osob ve vyšším střední a seniorském věku. Celková úroveň plodnosti obyvatel obce a úroveň úmrtnosti na jejím území žijících mužů a žen je dlouhodobě srovnatelná s údaji za venkovské okresy Prahy a v aktuálně i za Středočeský kraj, což do značné míry odpovídá dynamicky se v posledních letech rozvíjející sídelní funkci města, parametrům nového bydlení a částečně také sociálně ekonomické struktuře jejího obyvatelstva. Podobnou shodu vykazuje také většina strukturálních charakteristik plodnosti a úmrtnosti. V jejich případě se však některé hodnoty blíží hodnotám pozorovaným na obyvatelstvu spojených okresů Praha-východ a Praha-západ, případně České republiky jako celku.

Nedostatečné velikosti statistických souborů a eliminace jejich vlivu na výsledky analýz

Obyvatelstvo města Říčany je demograficky mladší než obyvatelstvo Česka

Při sestavování dále prezentované prognózy jsme uplatnili představy o demografickém vývoji na vyšších úrovních územního členění státu získané při sestavování naší nejnovější, nepublikované prognózy vývoje obyvatelstva České republiky z roku 2016 a variantní představy o perspektivách bytové výstavby na území obce zprostředkované zadavatelem. Tyto představy jsme přitom korigovali na základě informací, které jsme získali z jiných zdrojů, například oficiálních statistik a studií zabývajících se aktuálním vývojem poptávky po vlastním bydlení. V případě migrace a zároveň i plodnosti se do naší anticipace budoucnosti tak promítnuly mimo jiné také aktuální vývoj na trhu s bydlením, doznívající realizace odložené plodnosti z 90. let a první poloviny a následně i přelomu minulé dekády, stejně jako proklamované reprodukční záměry či ideály mladých lidí, které signalizují jejich přetrvávající většinový příklon k modelu rodiny se dvěma dětmi. U úmrtnosti jsme vzali do úvahy existenci dlouhodobého a značně stabilního trendu vyjádřeného v poměrně pravidelném poklesu celkové intenzity tohoto procesu na úrovni republiky i jejích územních součástí všech úrovní regionálního členění. Ten je podpořen stále ještě značným potenciálem dalšího růstu naděje dožití vyplývajícím ze srovnání úmrtnosti u nás a ve vyspělých evropských zemích. Migrace reflektuje jisté nasycení trhu s bydlením v minulých letech stejně jako protichůdně působící odklady pořizování si vlastního bydlení související s globální hospodářskou recesí. Krize však již pominula, hypotéky zlevnily na historické minimum, důvěra obyvatelstva roste a s těmito změnami logicky nastupuje období kompenzace odložené poptávky. Proto lze očekávat, že v nejbližších několika letech nebude intenzita migrace výrazně klesat, a to ani přes jistou regulaci bytové výstavby. Ostatně dodnes nejsou dokončené nebo plně obydlené byty rozestavěné nebo již dokončené, resp. ne všichni jejich obyvatelé se do města Říčany *de jure* přistěhovali.

**Výchozí představy
o vývoji složek
populační reprodukce**

Orientační přehled výsledných prognostických představ o vývoji jednotlivých složek demografické reprodukce obyvatelstva města Říčany poskytují očekávané hodnoty agregátních ukazatelů uvedené v tab. 1.

Tab. 1: Očekávaný vývoj složek demografické reprodukce, 2016–2050, město Říčany

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození v letech)						Migrace (migrační saldo)		
				muži			ženy					
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
2016	1,68	1,69	1,69	76,27	76,90	77,28	81,33	81,92	82,26	205	215	222
2020	1,67	1,68	1,70	77,04	77,89	78,45	81,94	82,75	83,27	174	195	209
2025	1,65	1,68	1,70	77,87	79,05	79,84	82,61	83,69	84,42	90	146	180
2030	1,61	1,65	1,71	78,66	80,12	81,10	83,19	84,52	85,42	56	119	153
2035	1,51	1,61	1,75	80,07	82,00	83,21	84,18	86,03	87,20	25	75	109
2040	1,50	1,60	1,75	81,33	83,70	85,04	85,07	87,38	88,72	22	50	82

ZÁKLADNÍ VÝSLEDKY PROGNÓZY

Prognóza vývoje obyvatelstva města Říčany byla v souladu se zadáním zpracována za dané území jako jeden celek. Výslednou prognózu početního stavu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva reprezentují celkem tři varianty budoucího vývoje: střední, vysoká a nízká, přičemž střední varianta představuje nejpravděpodobnější trajektorii sledovaného vývoje. Vysoká a nízká varianta pak vymezují realistické rámce budoucího vývoje s ohledem na míru neurčitosti výsledků daných střední variantou. Tyto rámce by neměly být dalším vývojem v příslušném období překročeny, resp. jejich překročení je relativně málo pravděpodobné.

Varianty budoucího vývoje

Střední varianta vznikla aplikací parametrů projekčního modelu, které odpovídají středním variantám očekávaného vývoje všech složek populační reprodukce (plodnosti, úmrtnosti, imigrace a emigrace) na výchozí pohlavně věkovou strukturu obyvatel města (k 31. 12. 2015) poskytnutou Českým statistickým úřadem. Vysoká a nízká varianta jsou analogicky založeny na kombinaci odpovídajících variant dílčích prognóz a vycházejí ze stejné pohlavně věkové struktury obyvatelstva jako varianta střední.

Pokud není uvedeno jinak, jsou v dalším textu diskutovány pouze výsledky odpovídající střední variantě očekávaného vývoje. Kompletní výsledky prognózy zahrnující všechny tři varianty tvoří samostatnou tabulkovou část předkládané studie.

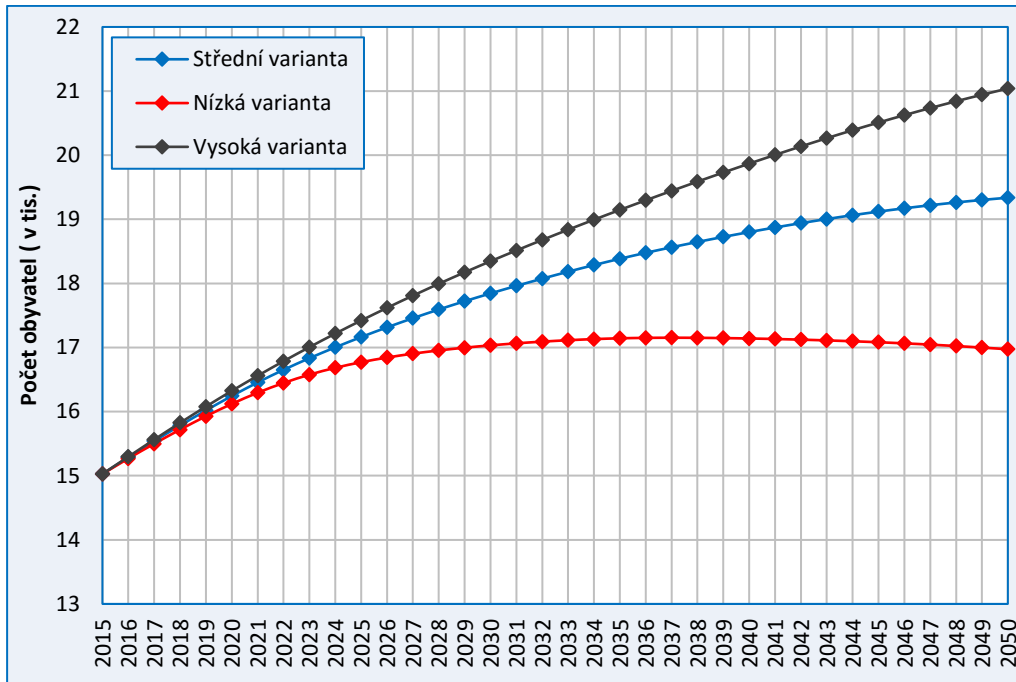
Vývoj celkového počtu obyvatel

Počet obyvatel města Říčany s krajní pravděpodobností dále poroste v celém období prognózy. Podle její střední varianty by mělo do roku 2030 dojít k vzestupu počtu obyvatel na úroveň 17,8 tis. osob, tedy zhruba o 2,8 tis. Tento nárůst odpovídá v relativním vyjádření asi 19 % výchozího stavu. Podle nízké varianty prognózy počítající s vyšší intenzitou úmrtnosti, nižší intenzitou plodnosti a zhruba jen třičtvrtinovými migračními zisky oproti střední variantě by nárůst počtu obyvatel mohl činit necelých 13 %, což by v roce 2030 reprezentovalo v úhrnu přibližně o 2,0 tis. obyvatel více než koncem roku 2015. Na druhé straně vysoká varianta jako ještě reálný růst připouští růst zhruba o 22 % výchozího stavu, tedy o 3,3 tis., až na 18,3 tis. osob (obr. 2). V horizontu roku 2050 lze předpokládat vzestup počtu obyvatel nejpravděpodobněji zhruba o 30 %, tedy mírně nad hranici 19 tis. obyvatel s reálnými mezemi na úrovni přibližně 17 a 21 tis. obyvatel. To znamená, že v roce 2050 by na území obce nemělo s poměrně vysokou pravděpodobností žít méně než 17 tis. a více než 21 tis. obyvatel.

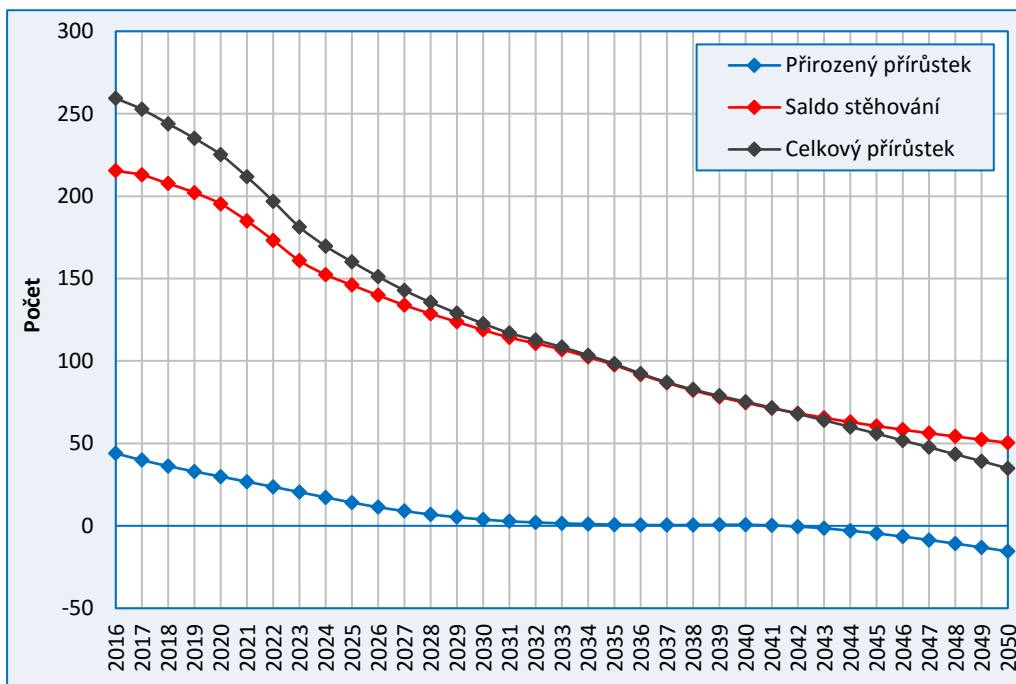
Počet obyvatel města Říčany dále poroste

Očekávaný nárůst celkového počtu obyvatel podle všech tří variant může za aktuálních podmínek zajistit pouze migrace, a to jen s méně významným přispěním přirozené měny. Příspěvek přirozené měny přitom bude s největší pravděpodobností omezen pouze na první polovinu období prognózy. Ve druhé polovině sledovaného období totiž nelze vyloučit úbytek obyvatel v důsledku vyšších počtů zemřelých než narozených. Celkově dominantní postavení migrace bude dáno zejména její vyšší intenzitou v první čtvrtině sledovaného období (obr. 3), kdy by měla být podle všeobecných předpokladů ještě realizována bytová výstavba rozsahem srovnatelná se současným stavem.

Migrace jako hlavní faktor růstu

Obr. 2: Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel, 2015–2050, město Říčany, střední varianta prognózy

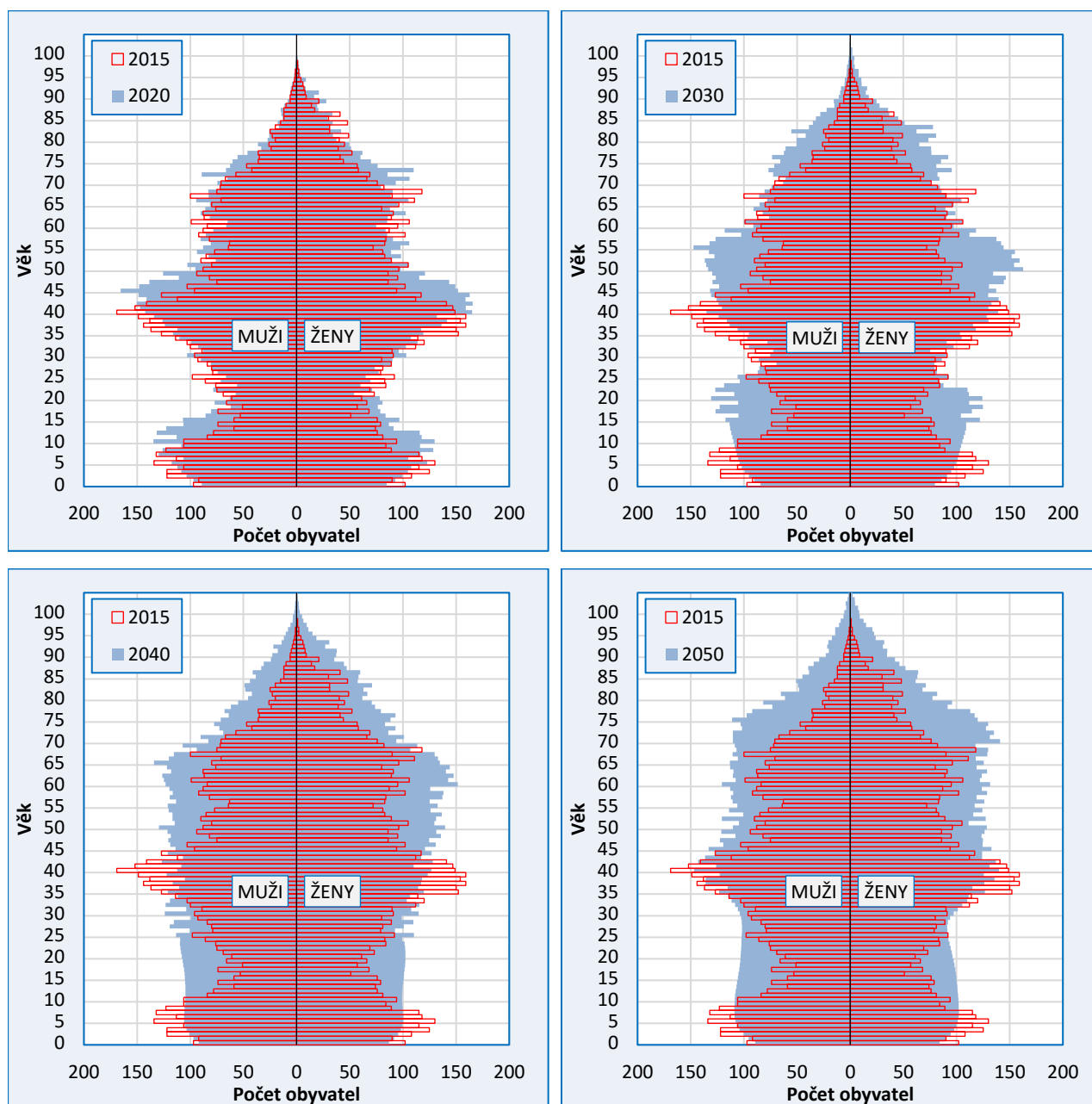

Obr. 3: Očekávaná bilance obyvatelstva, 2015–2050, město Říčany, střední varianta prognózy

Změny věkové struktury

Budoucí vývoj věkové struktury obyvatel města Říčany bude ovlivněn také výchozí věkovou strukturou s jejími charakteristickými nepravidelnostmi a v nemalé míře i očekávaným rozsahem migrace (nikoliv jen celkového migračního salda) spolu se specifickými věkovými strukturami základních migračních proudů. Aktuální demografická struktura obyvatelstva města se vyznačuje značnou nepravidelností. Svým zastoupením jí jednoznačně dominují generace narozených v 70. letech, tedy dnešní třicátníci a čtyřicátníci ve věku do 45 let a jejich děti, které jsou většinou ve věku školní docházky. Tyto strukturální nepravidelnosti by však měly být dalším vývojem, především zásluhou pravidelné migrační výměny, postupně vyrovnávány a zaniknout pravděpodobně ještě před rokem 2040 (obr. 4).

V horizontu příštího čtvrtstoletí by se měla vyrovnat věková struktura obyvatel

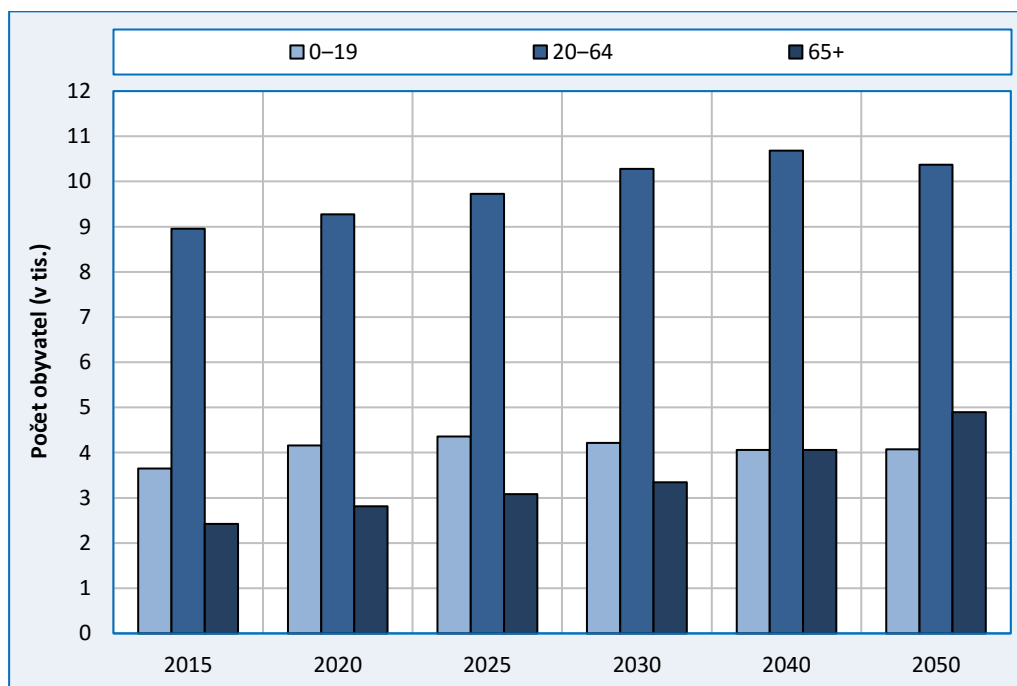

Obr. 4: Očekávaná věková struktura v letech 2020, 2030, 2040, 2050, město Říčany, střední varianta prognózy

Vývoj vybraných věkových kategorií

Zastoupení žen v reprodukčním věku se v příštích patnácti letech přechodně sníží a mírně by měla poklesnout i v současnosti nadprůměrně vysoká celková úroveň plodnosti. V důsledku toho patrně v horizontu deseti až patnácti let poklesne počet narozených dětí o více než deset procent. Přesto v důsledku nedávno ještě poměrně vysoké porodnosti dochází aktuálně k přechodnému nárůstu počtu dětí a adolescentů ve věku 0–19 dokončených let. V období příštích deseti let můžeme očekávat jeho nárůst zhruba o 700 osob, z 3 650 na zhruba 4 350 dětí a adolescentů, což by mělo představovat nárůst podílu celé složky na obyvatelstvu zhruba o dva procentní body (obr. 5). Následně by mělo dojít k mírnému poklesu jak početní velikosti, tak i sledovaného podílu. Jejich hodnoty by však neměly v horizontu prognózy poklesnout pod 4 000 osob, resp. pod 20 %.

Počet dětí se zvýší, jejich podíl se však poklesne

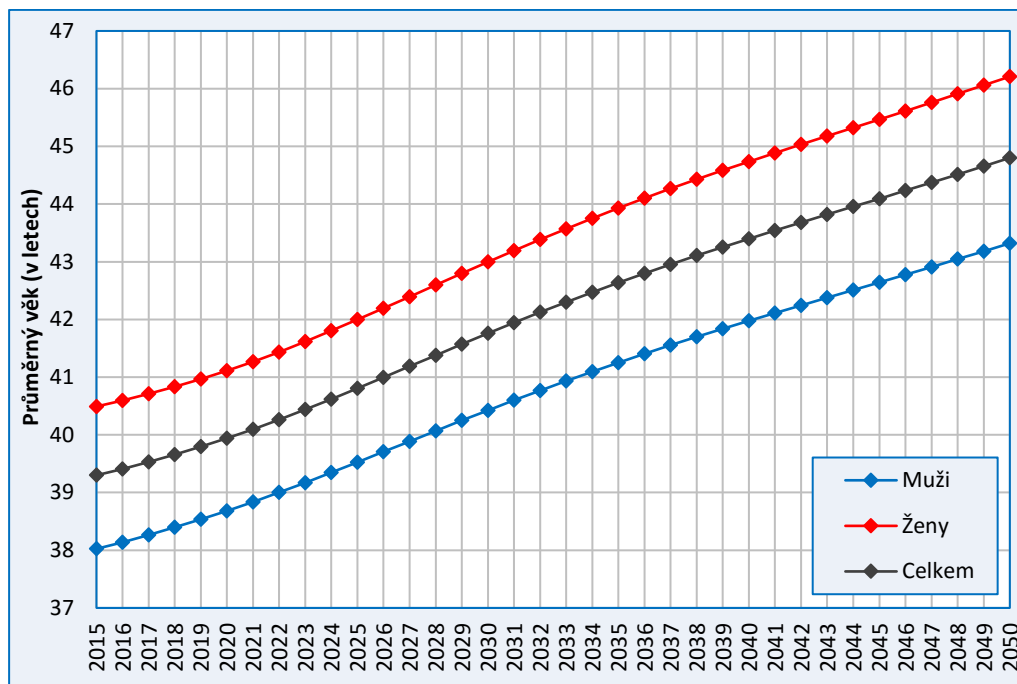
Obr. 5:
Očekávané rozdělení obyvatelstva do základních věkových skupin, 2015–2050, město Říčany, střední varianta prognózy

Očekávaný početní růst obyvatel v produktivním věku (zde 20–64 let) bude přímým důsledkem předpokládané intenzivní migrační výměny a po roce 2020 také přechodu početných generací obyvatel narozených v uplynulých patnácti letech přes hranici produktivního věku (zde 20 let). Podíl osob v produktivním věku však po roce 2040 přesto začne klesat na úkor růstu poproduktivní složky. Přes hranici 65 let totiž budou postupně přecházet účastníci hlavní migrační vlny uplynulých let a jejich vrstevníci z původní populace. Relativní zastoupení seniorů však nejdříve poklesne z výchozích 60 % na 57 %, po té se na dvě desetiletí stabilizuje a opětovně klesat začne až někdy po roce 2040. Druhý z poklesů však bude poměrně intenzivní, neboť do roku 2050 by podíl produktivní složky měl poklesnout přibližně o tři procentní body. Třetí v pořadí, poproduktivní složka obyvatelstva (zde 65 a více let) v populaci města Říčany bude po celé období zastoupena ve srovnání s Českou republikou podprůměrně, přestože počet osob nad hranicí 65 let vzroste v následujících 35 letech na dvojnásobek a její relativní zastoupení se zvýší ze současných 16 % na 25 %.

Počet osob v produktivním věku vzroste, podíl se však také sníží

Obyvatelstvo města Říčany je a velmi pravděpodobně bude po celé období prognózy v porovnání s obyvatelstvem Česka demograficky mladší, přestože dalším vývojem bude pravděpodobně již jen dynamicky stárnout (obr. 6). V horizontu roku 2032 by přitom průměrný věk obyvatel žijících ve sledovaném území měl dosáhnout hodnoty současného celostátního průměru a ve druhé polovině období prognózy s vysokou pravděpodobností vzroste na 45 let.

Obyvatelstvo obce zůstane relativně mladé

Obr. 6:
Očekávaný vývoj průměrného věku obyvatel, 2015–2050, město Říčany, střední varianta prognózy

Komparace očekávaných věkových struktur se strukturou výchozí naznačuje, že vývoj podílu dětské i poproduktivní složky obyvatelstva v sobě skrývají některé poměrně složité strukturální změny, které téměř po celé období prognózy budou poplatné dílčím nepravidelnostem výchozí věkové struktury a výrazné věkové selektivitě probíhajícího migračního procesu. Pro rozhodovací proces jsou pak tyto vnitřní změny obvykle důležitější než změny početní velikosti či zastoupení široce pojatých věkových kategorií.

Například pro rozhodování o kapacitě předškolních zařízení spravovaných městem Říčany je důležité, že v celém období mezi lety 2015 a 2050 již nelze reálně očekávat výraznější růst počtu dětí ve věku 3–5 let nad výchozí hodnotu. Jejich počet v první polovině tohoto období s největší pravděpodobností nejprve poklesne a následně se stabilizuje na úrovni zhruba o 20 % nižší než v současnosti. V absolutním vyjádření by tyto změny měly znamenat postupný pokles početního stavu dětí ve věku docházky do mateřské školy přibližně o 140 dětí, ze 730 na asi 590 dětí.

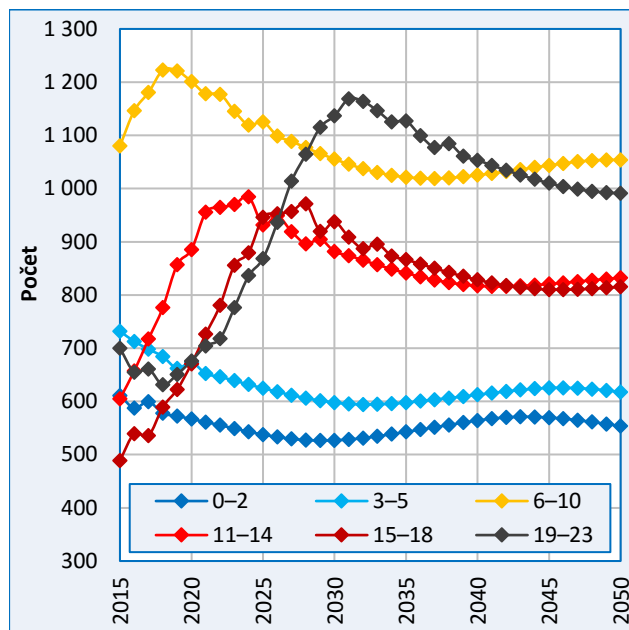
Poptávka po místech ve školkách svého vrcholu již dosáhla

Analogicky k očekávanému vývoji počtu dětí v předškolním věku poroste počet dětí ve skupině 6–10 let, která v rozhodující míře určuje velikost kontingentu dětí na prvním stupni základních škol. Jejich počet by měl růst ještě několik málo let a před koncem této dekády dosáhnout maxima. Před rokem 2030 by se však měl vrátit na výchozí úroveň a po té se víceméně stabilizovat na počtu asi o 5 % nižším, než byl počet výchozí. V absolutním vyjádření by se mělo jednat o relativně plynulé změny počtu dětí ve věku 6–10 let v rozmezí 1 000 až 1 200 dětí.

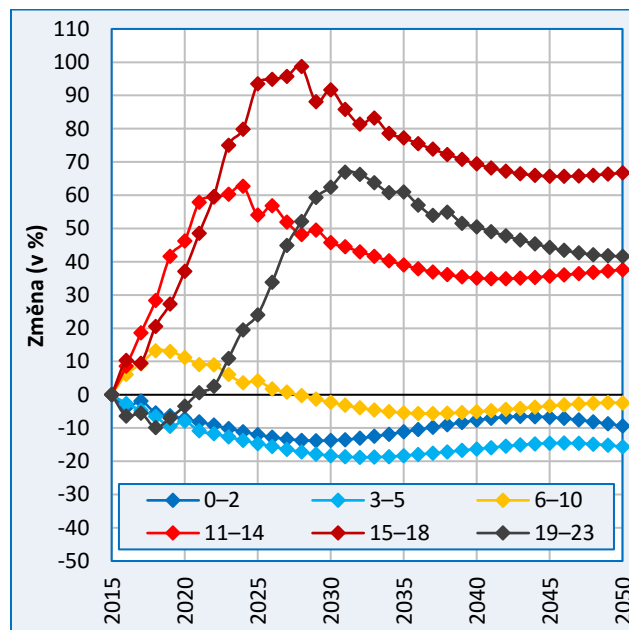
Vlivem očekávaného výrazného nárůstu počtu dětí ve věku docházky na druhý stupeň základních škol (11–14 dokončených let věku) se však celkový počet dětí ve školním věku ve městě Říčany v porovnání s výchozím stavem podstatně zvýší. Jestliže ke konci roku 2015 žilo podle údajů ČSÚ na území města méně než 1 700 dětí ve věku povinné školní docházky, potom v letech 2021–2022, by jejich počet měl kulminovat na hladině asi o 450 dětí vyšší. Z více než tři čtvrtin se na tomto vzestupu budou podílet právě změny ve věkové skupině 11–14 let. Děti v této skupině by mělo být absolutně nejvíce v rozmezí let 2021 až 2024, a to téměř 1 000, což by ve srovnání s výchozím stavem (605 dětí) znamenalo počet vyšší zhruba o 60 %. Přestože po roce 2024 počet dětí ve věku 11–14 dokončených let pravděpodobně výrazněji poklesne, jejich počet se po celé období prognózy bude nejméně o třetinu vyšší než na konci roku 2015. Počet všech školou povinných dětí by se tak ve druhé polovině období prognózy měl stabilizovat někde v rozmezí

Počet dětí ve věku povinné školní docházky přechodně vzroste asi o čtvrtinu

hodnot 1 800 až 1 900 dětí, tedy na hladině vyšší zhruba o deset procent ve srovnání se současným stavem (obr. 7a–b).

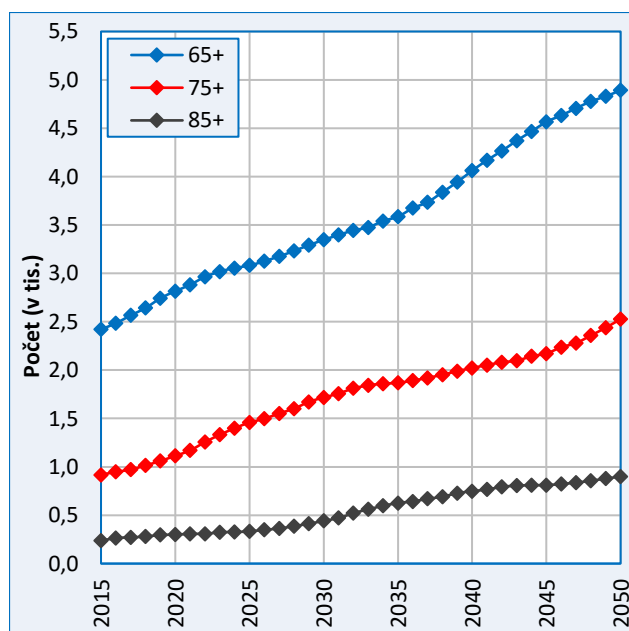
Obr. 7a: Očekávaný vývoj počtu dětí a mládeže podle vybraných věkových skupin, 2015–2050, město Říčany, střední varianta prognózy, absolutně

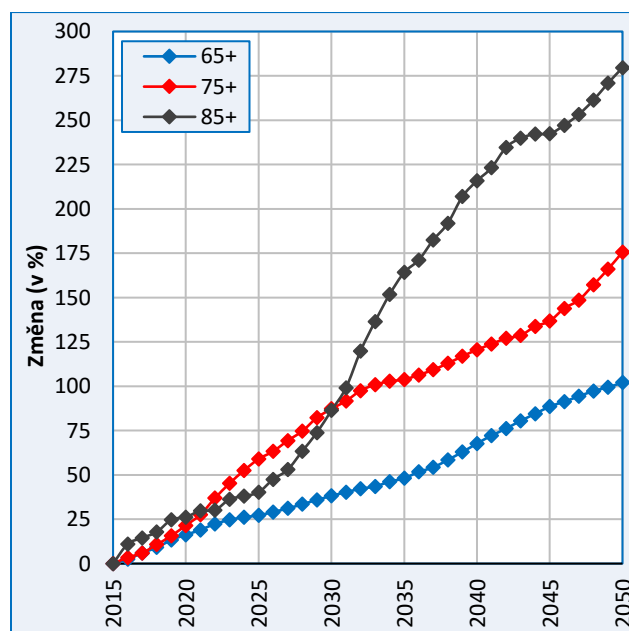
Obr. 7b: Očekávaný vývoj počtu dětí a mládeže podle vybraných věkových skupin, 2015–2050, město Říčany, střední varianta prognózy, relativně

Jestliže strukturální změny v rámci kontingentu dětí a mládeže ve věku přípravy na zaměstnání, budou výrazné, potom stejné změny na druhém konci věkové pyramidy, v seniorském věku můžeme bez nadsázky označit za zásadní. Již sám vzestup celkového počtu seniorů, tedy osob ve věku 65 let a vyšším, bude dynamický. V horizontu prognózy bychom měli být svědky jeho zdvojnásobení. V rámci celé kategorie seniorů pak nejdynamičtěji poroste skupina nejstarších občanů, osob ve věku 85 a více let, kterých v roce 2050 bude téměř trojnásobek v porovnání s rokem 2015 (obr. 8 a–b).

Výrazně vzroste počet seniorů a mezi nimi pak zejména počet těch nejstarších

Obr. 8a: Očekávaný vývoj počtu seniorů podle vybraných věkových skupin, 2015–2050, město Říčany, střední varianta prognózy, absolutně

Obr. 8b: Očekávaný vývoj počtu seniorů podle vybraných věkových skupin, 2015–2050, město Říčany, střední varianta prognózy, relativně

ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

Poměrně intenzivní bytová výstavba, která se datuje od konce 90. let, zásadně ovlivnila početní stav a demografickou strukturu obyvatel města Říčany. Stejná bytová výstavba, ať již se bude jednat o výstavbu nových bytů nebo rekonstrukci a případné rozšiřování stávajícího bytového fondu, bude sledované parametry významně ovlivňovat i v budoucnu. Populační růst a změny věkové struktury obyvatelstva, které do budoucna budou daleko zřetelnější než vlastní vzestup počtu obyvatel, přirozeně vyvolávají tlaky na rozšíření a modernizaci technické i sociální infrastruktury obce. Aby reakce veřejné správy na budoucí demografické změny mohla být adekvátní, včasná a efektivní, je nezbytné mít dostatečně spolehlivou představu o nanejvýš pravděpodobném budoucím populačním vývoji obce. Právě takovou představu se snaží poskytnout předkládaná prognóza.

Při práci s výsledky jakékoliv prognózy je však potřeba mít neustále na paměti, že prognostické závěry jsou specifickým druhem kvalifikovaných odhadů. Jako takové mají pravděpodobnostní charakter a jsou tedy zatíženy větší či menší mírou neurčitosti. S vědomím této skutečnosti musí být také interpretovány. Pro usnadnění interpretace hlavní, tj. střední varianty jsou v tabulkové části této prognostické studie publikovány výsledky obou krajních variant budoucího vývoje v identické struktuře jako varianta střední.

Při interpretaci výsledků prognóz je současně nezbytné si pamatovat, že spolehlivost výsledků výrazně klesá se vzdalujícím se časovým horizontem. Tuto skutečnost zřetelně ilustruje rozevírání se variant směrem do budoucnosti. Proto, a také s ohledem na malou početní velikost prognózované populace i konkrétní informační podmínky, v nichž prognózování probíhalo, doporučujeme považovat prognostické odhady v horizontu vzdálenějším než 10 let v případě dětí a mládeže a 30 let v případě seniorů za orientační.

Prognózy obecně jsou navíc odhadem nanejvýš pravděpodobného vývoje právě a pouze v době svého vzniku, a nemohou být v žádném okamžiku své platnosti spolehlivější než statistická data a poznatky, z nichž samy vycházejí. Také proto musí být populační a na ně navazující prognózy podle základních pravidel prognostiky a obecně přijatých mezinárodních doporučení pravidelně aktualizovány, aby si uchovaly svou původní užitnou hodnotu.